

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2014. október 16.

FILOZÓFIA
KÖZÉPSZINTŰ
ÍRÁSBELI VIZSGA

2014. október 16. 14:00

Az írásbeli vizsga időtartama: 180 perc

Pótlapok száma	
Tisztázati	
Piszkozati	

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

Fontos tudnivalók

- A feladatokat figyelmesen olvassa el, és pontosan értelmezze! A kifejtés során a témától ne térjen el!
- A feladatok megoldási sorrendje tetszőleges.
- A feladatok megoldásához kizárólag a feladatlapon megadott szövegek használhatók.
- Esetleges javításaihoz (kifestő, korrektor helyett) áthúzást alkalmazzon! Csak az egyértelmű javítás fogadható el.

A rész (30 pont)

1. A filozófiai fogalmakat kapcsolja a táblázatban szereplő filozófusokhoz!

- a) mozdulatlan mozgató b) anamnézis c) nyelvjáték d) tabula rasa e) ember fölötti ember
- f) álom argumentum g) bábáskodás h) pantha rhei (minden folyik) i) a priori ismeret
- k) skolasztika

Filozófusok	Fogalmak betűjele
Descartes	
Arisztotelész	
Nietzsche	
Locke	
Platón	
Wittgenstein	
Kant	
Aquinói Szent Tamás	
Hérakleitosz	
Szókratész	

10 pont	
---------	--

2. Válassza ki a következő állításokhoz tartozó filozófiai fogalmat! Egy fogalommal többet adtunk meg, ahhoz ön írjon egy igaz állítást!

Isten és a mindenség nem különül el egymástól.....

Mi teremtjük meg önmagunkat.....

Az értelem útján is eljuthatunk Istenhez.....

Mindenben kételkednünk kell.....

.....

sztoicizmus, egzisztencializmus, istenérvek, panteizmus, szkepticizmus

5 pont	
--------	--

3. A filozófia történetére jellemző, hogy adott korszakokban hangsúlyossá vált egy-egy filozófiai probléma. **A táblázatban megjelölt filozófiai problémát kapcsolja a korszakokhoz!**

Problémák	Korszakok
A tudomány filozófiai elmélete	
Megismerhetőség, igazság, bizonyosság	
Hit és tudás	
Környezet - és bioetika (globalizáció)	
Nyelv és nyelvjáték	

skolasztika, 19-20. század, 20. század, felvilágosodás, jelenünk

5 pont	
--------	--

4. **Kitől származik az idézet? Írja a filozófus nevét a kipontozott helyre!**

Világos, hogy a szubsztancia az, ami által a többi kategóriák mindegyike fennáll. Ennél fogva a szubsztancia az elsődleges létező: nem minősített értelemben vett létező, hanem egyszerű értelemben vett létező.

.....

...Mi vagyok tehát én? Gondolkodó dolog. Mit jelent ez? Nyilvánvalóan kételkedő, megértő, állító, tagadó, akaró, nem akaró, de egyszersmind elképzelő s érzékelő dolgot is.

.....

Képzeld el, hogy az emberek egy barlangszerű föld alatti lakóhelyen – melynek a világosság felé nyíló s a barlang egész szélességében elhúzódó bejárata van – gyermekkoruktól fogva lábukon és nyakukon meg vannak kötözve, úgyhogy egy helyben kell maradniuk, s csak előre nézhetnek, fejüket a kötelek miatt nem forgathatják; hátuk mögött felülről és messziről egy tűz fénye világít, a tűz és a lekötözött emberek között pedig fent egy út húzódik, melynek

mentén alacsony fal van építve, mint ahogy a bábjátékosok előtt a közönség felé emelvény szokott állni, amely fölött a bábjaikat mutogatják.

.....

Az örült közjük vetette magát, szinte átlukasztva őket a tekintetével. „Hová lett Isten? – kiáltott föl. Majd én megmondom nektek! *Megöltük őt* – ti és én! Gyilkosai vagyunk mindannyian!

.....

4 pont	
--------	--

5. Igaz vagy hamis? Írja be a táblázatba a megfelelő válasz betűjelét!

- A) Descartes a művészetet a másolat másolatának mondta.
- B) Arisztotelész szerint az ember társas lény.
- C) Kant etikájának alaptétele a kategorikus imperatívusz.
- D) Descartes szkeptikus gondolkodó volt.
- E) Platón dialógusaiban körvonalazódtak elsőként a filozófia majdani alapkérdései.
- F) Nietzsche a művészet kiemelkedő értékét hirdette.

Igaz	Hamis

6 pont	
--------	--

B rész (70 pont)**Szövegértelmezés, reflektálás**

(feladatonként 35 pont, **két feladat** megoldását várjuk)

Fejtsen ki a három esszékérdés közül **kettőt** a megadott szövegrészek felhasználásával! Reflektáljon (írjon önálló véleményt) a szövegben megjelenő filozófia problémákra! Az esszé terjedelme ne haladja meg a másfél-két oldalt!

(A szövegrészek a 7 – 12. oldalon találhatóak.)

1. A platóni filozófia egészének ismeretében értelmezze a dialógusban megfogalmazott tanítást!

(Megadott műrészlet: Platón: *Menón*)

2. Mire terjedhet ki az állami hatóság jogköre, és mire nem? Mutassa be a szöveg alapján Locke érvelését!

(Megadott műrészlet: John Locke: *Levél a vallási türelemről.*)

3. Miért a tárgyaknak kell ismereteinkhez igazodniuk?

Értelmezze a szöveg alapján a kanti ismeretelmélet alapvetését, a kopernikuszi fordulatot!

(Megadott műrészlet: Immanuel Kant: *A tiszta ész kritikája*)

1. szövegrészlet**Platón: *Menón***

SZÓKRATÉSZ Ha tehát a lélek halhatatlan és többször született, és minden dolgot látott, ami itt, és ami a Hadészban van, semmi sincs, amit meg ne tanult volna; így hát nem csoda, hogy az erényre és más dolgokra is vissza tud emlékezni, melyekről azelőtt tudomása volt. Minthogy pedig az egész természet rokon vele és a lélek eleve megtanult mindent, nincs semmi akadálya annak, hogy aki egyvalamire visszaemlékezik, amit tanulásnak neveznek az emberek, az rátaláljon az összes többire is, ha bátor az illető, s nem fárad bele a kutatásba. Mert a kutatás és a tanulás teljes egészében nem más, mint visszaemlékezés. Így hát nem kell arra a cseles okoskodásra hallgatnunk: mert tétlenné tenne bennünket, s az elpuhult emberek szívesen is hallgatják, emez viszont szorgoskodásra és kutatásra buzdít bennünket; azért hát én elhiszem, hogy igaz, s azt akarom kutatni veled együtt, hogy mi az erény.

MENÓN Igen, Szókratész. De miképpen gondolod azt, hogy nem tanulunk, hanem amit tanulásnak nevezünk, az visszaemlékezés? Meg tudsz-e tanítani rá, hogy ez így van?

SZÓKRATÉSZ Már az imént is mondtam, Menónom, hogy agyafűrt fickó vagy; s most azt kérdezed, meg tudlak-e tanítani téged, én, aki azt mondom, hogy nincs tanítás, csupán visszaemlékezés - hogy ezáltal olyan látszatba kerüljek, mintha ellentmondanék saját magamnak.

MENÓN Nem, Zeuszra, nem ilyen szándékkal mondtam, Szókratész, hanem megszokásból; ha tehát be tudod valahogy bizonyítani nekem, hogy úgy van, ahogy mondod, bizonyítsd be.

SZÓKRATÉSZ Ez nem könnyű ugyan, mégis iparkodni fogok, a te kedvedért. De hívj csak ide egyet szolgálid népes csapatából, amelyiket épp akarsz, hogy rajta bizonyítsam be neked.

MENÓN Kész örömmel. Gyere csak ide!

SZÓKRATÉSZ Görög, és beszél görögül?

MENÓN Nagyon jól, a házamban született.

SZÓKRATÉSZ Figyelj tehát, milyen benyomást tesz rád: visszaemlékszik-e, vagy tanul tőlem?

MENÓN Nagyon figyelek.

SZÓKRATÉSZ Mondd hát meg nekem, fiú, tudod-e, hogy ez egy négyszög?

FIÚ Igen, tudom.

SZÓKRATÉSZ Tehát van olyan négyszög, melynek összes oldalai, ezek itt, egyenlők, mind a négy?

FIÚ Van hát.

SZÓKRATÉSZ S ugye ezek a közepét átvágó vonalak is egyenlők?

FIÚ Igen.

SZÓKRATÉSZ Nemde egy ilyen sík nagyobb is lehet meg kisebb is?

FIÚ Hogyne.

SZÓKRATÉSZ Ha tehát ez az oldala két lábnyi lenne és emez is kettő, hány lábnyi lenne az egész? Így gondold végig: ha ez két lábnyi lenne, emez pedig csak egy, nem egyszer két lábnyi lenne a sík?

FIÚ De igen.

SZÓKRATÉSZ Minthogy azonban ez is két láb, nem kétszer kettő lesz?

FIÚ Annyi lesz.

SZÓKRATÉSZ Tehát kétszer két lábnyi?

FIÚ Igen.

SZÓKRATÉSZ És mennyi kétszer két láb? Számítsd ki és mondd meg.

FIÚ Négy, Szókratész.

SZÓKRATÉSZ Ugye lehet egy másik ilyen, kétszer ekkora sík is, és annak is lehet egyenlő minden oldala, mint ennek?

FIÚ Igen.

SZÓKRATÉSZ Tehát hány lábnyi?

FIÚ Nyolc.

SZÓKRATÉSZ Nos hát, próbáld megmondani nekem, mekkora ennek minden egyes oldala? Mert ennek itt két lábnyi; akkor a kétszeresének mekkora?

FIÚ Világos, Szókratész, hogy a kétszerese.

SZÓKRATÉSZ Látod-e, Menón, hogy én nem tanítom ezt a fiút semmire sem, hanem mindenről csak kérdezem? És most azt hiszi, hogy tudja, mekkora az az oldal, amelyből a nyolc lábnyi sík keletkezni fog. Vagy nem így gondolod?

MENÓN De igen. [...]

2. szövegrészlet

John Locke: *Levél a vallási türelemről*

Az állam – én úgy látom – olyan emberi közösség, amely csak a polgári javak megőrzésére és előmozdítására alakult.

Polgári javaknak nevezem az életet, a szabadságot, a testi épséget és egészséget és a külső javak – amilyenek a birtok, a pénz, a házi eszközök stb. – birtoklását.

A polgári hatóság feladata, hogy ezeknek az élethez tartozó dolgoknak a jogos birtoklását az egész nép és az egyes alattvalók számára sértetlenül megőrizze a mindenki számára egyenlő módon hozott törvényeken keresztül; ha pedig valaki e törvényeket jogellenesen és tilos módon meg akarná sérteni, annak vakmerőségét a büntetés félelmével nyomja el. E büntetés állhat ama javak elvételében vagy csökkentésében, amelyeket egyébként élvezhettek és élveztek is. Hogy pedig senki a saját javaitól, még kevésbé szabadságától vagy életétől önkényesen ne legyen megfosztható, azért a hatóság a más jogát sértők megbüntetése végett legkiválóbb alattvalóiban fel van fegyverezve. Hogy pedig **a hatóság egész jogköre csupán ezekre a polgári javakra vonatkozik**, s minden polgári hatalom joga és uralma egyedül ezek gondozásában és előbbre vitelében végződik és határolódik körül, **és semmiképpen sem lehet vagy kell a lelkek üdvösségére kiterjeszteni**, a következőkből látom bizonyíthatónak.

Először, mivel a lélek gondozása nincs jobban rábízva a polgári hatóságra, mint a többi emberre. Isten nem bízta rá, hiszen sehol sincs nyoma, hogy Isten valaha ilyen hatalmat bízott volna emberekre emberek fölött, hogy kényszeríthessenek másokat a maguk vallásának elfogadására. Az emberek sem ruházhatják föl ilyen hatalommal a hatóságot, mert senki nem rázhatja le úgy magáról saját örök üdvének gondját, hogy más valaki, akár fejedelem, akár alattvaló írja elő, hogy milyen kultuszt vagy hitet kell szükségszerűen elfogadnia; senki sem képes, még ha akarja, akkor sem, más ember előírása szerint hinni; pedig a hitben rejlik az igaz és üdvöt hozó vallásnak ereje és hatékonysága. Ugyanis bármit hangoztatsz a száddal, bármit mutogatsz a külsőséges istentiszteletben, ha lelked mélyén nem vagy meggyőződve róla, hogy az igaz, és tetszik Istennek, nemcsak hogy nem szolgál az üdvösségedre, hanem éppen ellenkezőleg, ártalmára van annak. Minthogy ily módon a vallás révén kiengesztelni akart bűnökhöz hozzáadja mint azok betetőzését, magának a vallásnak a színlelését, az Istenség megvetését, mert olyan tiszteletben részesítéd a legjobb, legnagyobb Istent, amelyről magad is azt hiszed, hogy ez neki nem tetszik. Másodszor, a lelkek gondozása nem tartozhat a polgári hatóságra: ennek egész hatalma ui. a kényszerítő erőben rejlik. Mivel pedig az igazi és üdvösséges vallás a lélek belső hitében áll, amely nélkül Isten előtt mit sem ér;

olyan az emberi értelem természete, hogy semmiféle külső erőszak nem kényszerítheti. Elveheted a javait, börtönben őrizheted, vagy kegyetlen büntetéssel sanyargathatod a testet, mindez hiábavaló lesz, ha ezekkel a büntetésekkel az értelemnek a dolgokról alkotott ítéletét akarod megváltoztatni.

Erre azt mondhatnád: A hatóság is élhet érvekkel, és ezért a más hitűeket az igazságra terelheti és üdvözítheti. Ám legyen! Ez azonban más emberekkel közös feladata. Ha tanít, ha oktat, ha a tévelygőt érvekkel tereli a helyes útra, helyesen, jó emberhez méltóan cselekszik; nem szükséges, hogy valakit emberségéből vagy keresztény mivoltából kivetkőztessen. Mert más a meggyőzés és más a parancsolás, más az érvekkel és más a rendeletekkel való küzdelem. Az utóbbi a polgári hatóság joga, az előbbi az emberi jóakaraté. Ennek szabad keze van abban, hogy a halandókat intse, buzdítsa, tévedéséről meggyőzze és észérvekkel rábírja a maga meggyőződésére: a hatóság pedig jogosult rendeletekkel parancsolni és karddal kényszeríteni. Ez tehát az, amit mondok, ti. hogy a polgári hatalomnak nem kell polgári törvényekkel előírnia a hitelveket, dogmákat vagy az istentisztelet módjait. Ha ugyanis ezekhez nem kapcsolódnak büntetések, a törvényeknek nem lesz semmi ereje; ha pedig büntetéssel fenyeget, ez még hasztalanabb és még kevésbé alkalmas a meggyőzésre. Ha valaki a lelke üdvössége végett valamely dogmát vagy kultuszt el akar fogadni, lelkében hinnie kell ama dogma igaz voltát, s hogy az a kultusz kedves és szívesen fogadott lesz az Isten részéről; ám ilyen meggyőződést a lélekbe csepegtetni semmiféle büntetéssel nem lehet. Világosságra van szükség, hogy megváltozzék a lélek vélekedése, amelyet semmiképpen sem lehet előidézni a test gyötrésével.

Harmadszor, a lelkek üdvösségének gondja semmiképpen sem tartozhat a polgári hatóságra, mert megengedve, hogy a törvény tekintélye és a büntetés ereje hatékony lehet az ember gondolkodásának megváltoztatására, ez mégsem használna a lelkek üdvösségének. Ha ugyanis egyetlen az igaz vallás, ha egy út vezet a boldogok helyére, micsoda reménység élhetne az emberek nagyobb részében, hogy el fog oda jutni, ha az volna a feltétel a halandók számára, hogy félretéve a józan ész és a lelkiismeret szavát, gondolkodás nélkül el kell fogadniuk a fejedelmük dogmáit, és úgy kell tisztelniük Istent, ahogyan hazájuk törvényei megszabják? A fejedelmeknek a vallásról alkotott oly különféle véleményei között az a szűk út és keskeny kapu, amely az égbe vezet, szükségképpen csak nagyon kevesek előtt állana nyitva, s az is csak egy vidéken: és ami ebben a dologban a legnagyobb képtelenség és az Istenhez méltatlan, az örök boldogság vagy szenvedés egyedül a születési hely alapján jutna valakinek osztályrészül.

Sok minden egyéb mellett, amiket e tárgyban felhozhatnánk, elégnek látszik előttem, ha megállapítjuk, hogy az állam minden hatalma a polgári javakra irányul és az evilági dolgok gondjára korlátozódik, de semmiképpen sem illetékes azokban, amelyek a jövő életre vonatkoznak.

3. szövegrészlet

Immanuel Kant: *A tiszta ész kritikája*

[...] „Úgy vélem, ha a matematika és a természettudomány egy csapásra végrehajtott fordulat által vált azzá, ami, úgy példájuk van annyira figyelemre méltó, hogy eltűnjünk a gondolkodásbeli fordulat lényegén, mely olyannyira hasznukra vált, és legalább megkíséreljük utánozni őket, amennyire csak hasonlatosságuk a metafizikához, mely hasonlóság abban áll, hogy az ő ismereteik is az észből származnak, ezt lehetővé teszi. Mostanáig feltételezték, hogy ismereteinknek mindig tárgyakhoz kell igazodniok, ám e feltételezés következtében megbukott minden kísérlet, hogy fogalmak útján, a priori módon megtudjunk valamit a tárgyról, és bővítsük ismereteinket. Próbáljuk hát meg egyszer, nem jutunk-e messzebbre a metafizika feladatainak terén, ha feltesszük, hogy a tárgyaknak kell ismereteinkhez igazodniok, ami jobban megfelel a követelménynek, hogy a priori tudással rendelkezessünk róluk, mely azt megelőzően állapítana meg valamit a tárgyról, hogy ezek adva lennének nekünk. Itt ugyanarról van szó, mint Kopernikusz legfontosabb gondolatánál: midőn azt találta, hogy az égitestek mozgását nem tudja kielégítően megmagyarázni, ha feltételezi, hogy a csillagok serege forog a megfigyelő körül, Kopernikusz kipróbálta, nem jár-e nagyobb sikerrel, ha felteszi, hogy a megfigyelő kering, és a csillagok nyugalomban vannak. Ugyanezt a kísérletet elvégezhetjük a metafizikában is, a tárgyak szemlélete kapcsán. Ha a szemléletnek kell a tárgyak tulajdonságaihoz igazodnia, akkor nem látom be, miként szerezhethénk bárminemű a priori tudást e tulajdonságokról; ha azonban a tárgy (mint az érzékek objektuma) igazodik szemléletalkotó képességünk tulajdonságaihoz, akkor egész jól el tudom képzelni ezt a lehetőséget. Mivel azonban a szemléletek csak úgy válhatnak ismeretökké, ha nem állok meg náluk, hanem mint képzeteket valamire mint tárgyukra vonatkoztatom őket, s a tárgyat e képzetek által határozom meg, ezért vagy azt tehetem föl, hogy a fogalmak, melyek segítségével a meghatározást végbeviszem, szintén a tárgyhoz igazodnak, és akkor a tárgy a priori megismerésének lehetőségét illetőleg ugyanabba a nehézségbe ütközöm, mint az imént; vagy azt teszem föl, hogy a tárgy, illetve ami ugyanaz, a tapasztalat – mert a tárgy (mint számunkra adott tárgy) kizárólag a tapasztalatban ismerhető meg – igazodik e

fogalmakhoz, és akkor nyomban észreveszem, hogy könnyebben túljutok a nehézségen, hiszen maga a tapasztalat a megismerés egyik válfaja, mely nem nélkülözheti az értelem közreműködését, s az értelem szabályát már mielőtt a tárgyak adva lennének nekem, vagyis a priori módon, feltételeznem kell. Ám e szabály a priori fogalmakban nyer kifejezést, és így minden tapasztalati tárgynak szükségszerűen ilyen fogalmakhoz kell igazodnia, s azokkal összhangban kell lennie. Ami pedig azon tárgyakat illeti, amelyeket pusztán az ész képes – még hozzá szükségszerű módon – elgondolni, melyek azonban a tapasztalat számára (legalábbis úgy, ahogyan az ész gondolja el őket) egyáltalán nem lehetnek adva, nos hát, e tárgyak elgondolásának kísérlete (hisz elgondolhatónak kell lenniök) remek próbaköve lesz annak, amit a gondolkodás megváltozott módszereként fogadunk el, nevezetesen annak, hogy a dolgokból csak azt ismerjük meg a priori módon, amit mi magunk helyezünk beléjük.” [...]

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

	maximális pontszám	elért pontszám
A) Filozófiatörténeti ismeretekre vonatkozó kérdéssor	30	
B) Szövegértelmezés, reflektálás		
1. feladat	35	
2. feladat	35	
Összesen (B)	70	
Az írásbeli vizsgarész pontszáma	100	

javító tanár

Dátum:

	pontszáma egész számra kerekítve	programba beírt egész pontszám
A) Filozófiatörténeti ismeretekre vonatkozó kérdéssor		
B) Szövegértelmezés, reflektálás		

javító tanár

jegyző

Dátum:

Dátum: